

Χάσμα γενεών

1. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ

Το χάσμα ανάμεσα σε διαφορετικές γενιές βασίζεται στην έλλειψη επικοινωνίας και δεν αφορά απλώς τη διαφοροποίηση απόψεων και συμπεριφορών, η οποία εξάλλου είναι φυσιολογική. Το χάσμα χαρακτηρίζεται από καθημερινή διαμαρτυρία ενάντια στο καθιερωμένο σύστημα αξιών και ζωής και από την ύπαρξη σοβαρών προβλημάτων όσον αφορά τη συμφιλίωση μεταξύ των γενεών. Υπάρχει άρνηση, συνολική απόρριψη της άλλης πλευράς και μετάθεση ευθυνών σ' αυτή, καθώς λείπει η διάθεση για διάλογο. Το χάσμα των γενεών αποτελεί μια συλλογική έκφραση με κύριο γνώρισμα τη διάσταση ανάμεσα στις γενιές κι ένα ψυχολογικό και κοινωνικό πρόβλημα με ασυνήθιστες διαστάσεις κι οξύτητα.

2. ΕΥΘΥΝΕΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ

Οι μεγάλοι συνήθως είναι υπέρμαχοι του κατεστημένου, του συνόλου των παραγόντων δηλαδή που έχουν εγκαθιδρυθεί και κυριαρχούν μέσα σε μια κοινότητα ανθρώπων. Οι ενήλικοι, διαθέτοντας βιολογική δύναμη και θέσεις εξουσίας, καθώς και πνευματική κατάρτιση και πλούσιες εμπειρίες, ασκούν κυρίαρχο ρόλο σε σχέση με τη νέα γενιά όσον αφορά την κοσμοθεωρία και την πράξη και προσπαθούν να πειθαναγκάσουν τους νέους να τους ακολουθήσουν, ενώ συγχρόνως καταφεύγουν σ' ένα απροκάλυπτο «κατηγορώ» εναντίον τους, πράγμα που σαφώς αποτελεί κατάκριση χωρίς εποικοδομητικό χαρακτήρα.

Οι μεγαλύτεροι έχουν ευθύνη από τη μια για τον κλονισμό των αξιών ύστερα από τους πολέμους, τις εξορίες, την πείνα και τις δύσκολες γενικά συνθήκες, στοιχεία που δείχνουν την πτωτική πορεία της παλιάς γενιάς, από την άλλη για την άρνηση τους να αναθεωρήσουν τις αξίες που στο πέρασμα του χρόνου κρίθηκαν σχετικές και χρειάζεται να αλλάξουν και να απαλλαγούν από τη φανατική προσήλωση σε βιώματα του παρελθόντος.

3. ΕΥΘΥΝΕΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

Οι νέοι πέφτουν συνήθως στην παγίδα να πιστεύουν ότι είναι προοδευτικός όποιος υιοθετεί οτιδήποτε καινούριο. Η τάση βέβαια για κάτι καλύτερο από το κατεστημένο είναι φυσιολογική και δικαιολογημένη, καθώς είναι ενοχλητικό και κάποτε εξοργιστικό για τους νέους να ζουν συνέχεια με τα δημιουργήματα των παλιών. Είναι αναγκαία η προσωπική συμβολή, η δική τους «σφραγίδα», γιατί βοηθά στην αυτοεπιβεβαίωσή τους και καλύπτει μια υπαρξιακή ανάγκη. Η εμμονή όμως σε αυτή την τάση καταντά εγωισμός και, όσον αφορά τη βελτίωση της κατάστασης, παρουσιάζεται το πρόβλημα της σωστής μεθόδευσης της.

Όμως η τάση για ολοκληρωτικές αλλαγές είναι δεδομένη, όπως επίσης και η απορριπτική θέση των νέων απέναντι σε υπερχρονικές αξίες (οι οποίες νοούνται ως τέτοιες αναφορικά με την ουσία τους κι όχι με τον τρόπο εκδήλωσης, τη μορφή τους). Προσπαθώντας λοιπόν να αμφισβητήσουν έντονα τις κοινωνικές δομές, προβάλλουν κάποτε υπερβολικές απαιτήσεις.

Οι νέοι καταφεύγουν στην εύκολη κριτική, πλειοδοτούν τη συνθηματολογία και τάσσονται ενάντια στην εντατικοποίηση των σπουδών, για παράδειγμα, επιζητώντας να αποκτήσουν άκοπα όσα θεωρούν ότι δικαιούνται. Καθώς είναι ευάλωτοί στο μιμητισμό και στην ξενομανία, υποτιμούν τις παραδοσιακές αξίες και τους τρόπους ζωής, ενώ πολλές φορές δε δραστηριοποιούνται για την αναπλήρωση των αδυναμιών του κατεστημένου. Ευθύνονται ακόμη όταν τα ιδανικά τους εστιάζονται στο χρήμα, στη δόξα και στη δύναμη (αν και επηρεάζονται από τα πρότυπα που τους προβάλλονται), με συνέπεια να απορρίπτουν άκριτα παλιές αξίες.

4. ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΧΑΣΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΓΕΝΕΩΝ

Η φράση «κάτω το κατεστημένο», που συχνά διατυπώνεται, ανταποκρίνεται στο φυσικό πόθο κάθε ανθρώπου για αλλαγή. Αυτή δεν μπορεί να σταματήσει και αντικειμενικά είναι δύσκολος ο διάλογος της νέας γενιάς με τις πολιτιστικές αξίες του παρελθόντος.

Αντικειμενικός λόγος δημιουργίας του χάσματος θεωρείται και η ύπαρξη των διαφορών με βάση την ηλικία. Λόγω αυτής της βιολογικής διαφοράς οι νέοι κοιτάζουν προς τα εμπρός, οι ηλικιωμένοι όμως προς τα πίσω, πράγμα που γι' αυτούς αποτελεί μια ανάγκη ανάμνησης της περασμένης δύναμης και ομορφιάς.

Δεν μπορούν ακόμη οι μεγάλοι να συνειδητοποιήσουν τα νέα δεδομένα, καθώς έχουν σημειωθεί ραγδαίες επιστημονικές εξελίξεις και το χτες υποχωρεί χωρίς καμιά αντίσταση, μέχρι το σημείο μάλιστα να αποκτά «ιστορικό χαρακτήρα» η επιστήμη του πρόσφατου παρελθόντος.

Οι νέοι ξέρουν περισσότερα πράγματα για το σημερινό κόσμο, αντιδρούν σε ξεπερασμένες αξίες, ενώ παράλληλα είναι δύσκολη η παγίωση των αξιών σε μια έντονα μεταβατική εποχή, όπου ο ρυθμός των αλλαγών είναι γρήγορος.

Εξωθούνται από την πραγματικότητα σε αντιεξουσιαστική στάση και αυτό θεωρείται φυσιολογικό, γιατί η εξουσία βρίσκεται στα χέρια των μεγάλων, οι οποίοι διαμορφώνουν δεσμευτικά το πλαίσιο λειτουργίας της κοινωνίας. Καθώς αφήνονται περιθώρια αντίδρασης στους νέους, δεν μπορεί να χαλιναγωγηθεί εύκολα ο παρορμητισμός τους.

5. ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΙΝΕΙ

Χρειάζεται να αναπτυχθούν τα παραδοσιακά στοιχεία που είναι βιώσιμα με τον παράλληλο ακρωτηριασμό των κακών, καθώς η πρόοδος είναι πορεία προς το καλύτερο και επέρχεται από τη σύζευξη γνωστού και άγνωστου, από το γόνιμο διάλογο παρελθόνιου-παρόντος. Η ουσία της παράδοσης δεν είναι κακή· η παράδοση προσφέρει ιστορική εμπειρία και είναι ανάγκη να συνδυαστεί το παλιό με το νέο ανάλογα με τις περιστάσεις. Είναι απαραίτητη και η πείρα των μεγαλύτερων από τα σφάλματα του παρελθόντος και η ενεργητικότητα των νέων, η δίψα για αλλαγή και για μάθηση. Η σχέση αιτίου και αποτελέσματος είναι μια αναγωγή στο παρελθόν, γιατί κανένα πράγμα, γεγονός ή σκοπός δεν είναι αυτοδύναμο. Οι αλλαγές όμως είναι συνήθως σταδιακές, εξασφαλίζοντας έτσι τη σύν-δεση της εξέλιξης με το παρελθόν.

Απαιτείται δημιουργικός αγώνας μεταξύ των γενεών, αλληλοκατανόηση και αμοιβαίες υποχωρήσεις, προετοιμασία και εγρήγορση για το μέλλον, σωστή ιεράρχηση στόχων και κάλυψη πολύπλευρων αναγκών. Είναι αναγκαία για την άμβλυση του χάσματος η σωστή παιδεία των μεγάλων και των νέων. Για παράδειγμα, η ανακήρυξη του 1979 σε έτος παιδιού έγινε με την ελπίδα να στρέψει η ανθρωπότητα το βλέμμα της στη νέα γενιά.

ΘΕΜΑ ενδεικτικό

Σήμερα το χάσμα των γενεών εκδηλώνεται συχνά από την πλευρά των νέων με τη μορφή της απόρριψης του παλιού, άρα και των δημιουργών του, και από την πλευρά των ενηλίκων με τη μορφή της άρνησης του νέου, άρα και των εκφραστών του.

Ποια είναι τα αίτια του φαινομένου και ποιες οι συνέπειες του;

Αίτια του φαινομένου Ευθύνη των μεγάλων

1. Ψευδαίσθηση ότι τα ξέρουν όλα και προσπάθεια επιβολής των απόψεων τους.
2. Πεποίθηση ότι οι νέοι δεν είναι ώριμοι.
3. Αδικαιολόγητος ο υπερβολικός φόβος για παραγκωνισμό τους από τους νέους.
4. Νιώθουν ισχυροί, κατέχοντας δύναμη φυσική (όσο οι νέοι βρίσκονται σε μικρή ηλικία) ή οικονομική και θέσεις εξουσίας στην κοινωνία.
5. Έχουν κληροδοτήσει στους νέους έναν κόσμο άδικο και πολλά δημιουργήματα τους είναι αξιοκατάκριτα. Επιπλέον, κάποιοι μεγάλοι που θεωρούνται για τους νέους πρότυπα χάνουν συχνά την αξιοπιστία τους λόγω της ανάρμωσης συμπεριφοράς τους.
6. Αντίληψη των μεγάλων ότι οι νέες ιδέες και οι τρόποι ζωής έχουν αρνητικό περιεχόμενο, οπότε αρκούνται σε ό,τι έχουν πετύχει οι ίδιοι και δεν προσελκύονται από τις αλλαγές.

Ευθύνη των νέων

7. Πολλές φορές δεν ασκούν έλεγχο σε καθετί καινούριο που υιοθετούν.
1. Τάση για καλοπέραση και σύγκρουση με τους μεγάλους, που έχουν συνδεθεί με την εργασία από την παιδική τους ηλικία ακόμη.
2. Απόρριψη εξαρχής της βοήθειας των μεγάλων και παρερμηνεία της έννοιας της αυτονομίας.
3. Υπερεκτίμηση των δυνατοτήτων τους και αλαζονεία, που στηρίζεται στο νεανικό σφρίγος και στη φυσική ρώμη σε σχέση με άτομα μεγάλης ηλικίας.

Αντικειμενικά αίτια

1. Βιολογικές αλλαγές των νέων και εκδήλωση ορμητικότητας και αντίδρασης σε καθετί παλιό.
2. Ταχύς ρυθμός ζωής και συχνά έλλειψη χρόνου για επικοινωνία.
3. Γρήγορες αλλαγές σήμερα στις κοινωνικοοικονομικές δομές και στις αντιλήψεις και πιο εύκολα προσαρμόσιμοι σ' αυτές οι νέοι.
4. Συγχρόνως, οι άνθρωποι προχωρημένης ηλικίας έχουν βιώσει για πολλά χρόνια ορισμένες αξίες και είναι δύσκολο να τις απαρνηθούν.
5. Φιλελευθεροποίηση ως ένα βαθμό της κοινωνίας σήμερα, οπότε υπάρχουν περιθώρια για έντονες διαφοροποιήσεις των νέων.
6. Επιστημονική πρόοδος και απομυθοποίηση παλιών αξιών.

Συνέπειες του φαινομένου Στους μεγάλους

1. Πικρία για την αδιαφορία της νέας γενιάς και μονοτονία στη ζωή τους.
2. Ενοχές και απόδοση ευθυνών στον εαυτό τους, αν και έχουν συμπεριφερθεί σωστά ως άτομα.
3. Αυξημένη αγωνία και άγχος σχετικά με τους κινδύνους που απειλούν τους νέους, όταν αυτοί απορρίπτουν τις συμβουλές τους. Σε μερικές περιπτώσεις δυσκολεύονται να ανταποκριθούν και στις βιολογικές ακόμη ανάγκες, όταν δεν έχουν ικανοποιητικούς πόρους, είναι μεγάλης ηλικίας και οι νέοι τους εγκαταλείπουν.

Στους νέους

1. Συχνά δε διορθώνουν τα λάθη τους, παρασύρονται και μπορούν να πέσουν θύματα εκμετάλλευσης, σε σημείο να στραφούν στη βία, στην εγκληματικότητα και να ενταχθούν σε περιθωριακές ομάδες.
2. Οι έντονες συγκρούσεις με τους μεγάλους δημιουργούν ψυχολογικά προβλήματα και ανασφάλεια στους νέους, όταν αυτοί δε βρίσκουν την κατάλληλη συμπαράσταση.
3. Δυσκολίες στην κοινωνικοποίηση τους και στην επαγγελματική τους εξέλιξη.
4. Αποχαλίνωση και φυγή κάποτε από το σπίτι για κάποιο χρονικό διάστημα.

Γενικές επιπτώσεις

1. Κρίση του θεσμού της οικογένειας (επιφανειακή επικοινωνία, διαπληκτισμοί, συγκρούσεις γενικά).
2. Μειώνεται η παραγωγικότητα στους διάφορους τομείς, αφού δεν υπάρχει η κατάλληλη συνεργασία.
3. Δύσκολη η προώθηση λύσεων σε γενικά προβλήματα.
4. Κρίση της παράδοσης.
5. Δεν αξιοποιείται η πείρα ούτε οι νέες ιδέες, ώστε να εξελιχθεί το σύστημα αξιών της κοινωνίας.

Επιφύλαξη (Πιθανές μερικές θετικές συνέπειες)

1. Έντονη επαναστατικότητα των νέων και αναγκαιότητα αλλαγής των κοινωνικών δομών.
2. Συναίσθηση των ενηλίκων ότι ελέγχονται, με αποτέλεσμα να είναι πιο επιφυλακτικοί και συνετοί στις ενέργειες τους.

ΑΝΘΟΛΟΓΗΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Αλίμονο στις κοινωνίες που αποτελούνται μόνο από «νέους» (στα νεύρα και στις ιδέες) άνθρωπος που διαρκώς καλπάζουν ορμητικά προς τα εμπρός. Και αλίμονο πάλι στις κοινωνίες που είναι καμωμένες μόνο από «γέροντες» (στα μυαλά και στα χέρια) που τρέμουν κάθε μεταβολή και την καταρώνται... Την ιστορία (των ιδεών, του πολιτισμού) τη γράφουν και οι δυο παρατάξεις: και οι προοδευτικοί και οι συντηρητικοί, οι «νέοι» αλλά και οι «γέροι». Οι νέοι οδεύουν με ορμή προς καινούριες κατακτήσεις, οι «γέροι» συντηρούν τα κατακτημένα, για να μείνουν, να αποτελέσουν την «παράδοση». Η συνεχής αλλαγή, η ακατάπαυστη ροή γίνεται στο τέλος καταλυτική· σαν τον Κρόνο, ο επαναστάτης τρώει τα ίδια τα παιδιά του· όταν ο

καινοτόμος σπεύδει να μεταβάλει τις ίδιες του τις καινοτομίες, δε θα αφήσει τίποτα να ριζώσει. Έτσι, δεν είναι δυνατό να δημιουργηθεί ιστορική ζωή.

Χρειάζεται και ο συντηρητής· αυτός που θα αποθηκεύσει, θα ξεκαθαρίσει και θα βάλει σε τάξη τα αποκτημένα. Μόνο λοιπόν από τη διαλεκτική των δύο λειτουργιών μπορεί να γεννηθεί γόνιμη ιστορική ζωή· ανανέωση των παλαιωμένοι θησαυρών από το ένα μέρος και από το άλλο καταξίωση των νέων που έρχονται να μπουν στη θέση εκείνων. Να ανανεώνεις είναι ανάγκη, απόλυτη ανάγκη· αυτό είναι το ωραίο έργο της νεότητας.

Ε. Π. Παπανούτσου *Πρακτική φιλοσοφία* Εκδόσεις Δωδώνη (2η έκδοση), Αθήνα 1979, σελ. 177

2. Ως προς την ευθύνη των νέων θα προσπαθήσω να την αναζητήσω στη συνάρτησή τους προς τους ώριμους. Οι ώριμοι, εδώ και σαράντα περίπου χρόνια, έκαμαν ένα τραγικό λάθος απέναντι των νέων δεν τους εσεβάσθησαν. Θέλησαν να τους μετατρέψουν σε όργανα των πολιτικών ή άλλων επιδιώξεων τους. Γνωρίζουμε καλά τις τραγικές συνέπειες του μεγάλου αυτού λάθους. Ευτυχώς, ως αντίβαρο στην αγωγή επικρατεί τώρα όλο και περισσότερο το πνεύμα να θεωρεί το έργο της πέρα για πέρα ως προσφορά στον μικρό και στο νέο, προσφορά που μόνο σκοπό της έχει να τον βοηθήσει στην καλύτερη διαμόρφωση μέσα του του ανθρώπου. Και κύριο σκοπό της θέτει η αγωγή, όλο και περισσότερο, να ξυπνήσει και να διαμορφώσει μέσα στο νέο άνθρωπο το συναίσθημα της ευθύνης, να του καταστήσει συνειδητό ότι όλη η εργασία της αγωγής είναι εργασία που γι' αυτόν γίνεται, είναι δική του εργασία. Με αυτό τον τρόπο φιλοδοξεί η αγωγή να κάμει το παιδί και το νέο ενεργητικό συνεργάτη στο πολύτιμο έργο της. Είναι φανερό ότι, αν έτσι είναι τα πράγματα, το κριτήριο για την ευθύνη του νέου το παρέχει το μέτρο της προσωπικής του προσπάθειας κατά το στάδιο όπου γεννιέται και διαμορφώνεται μέσα του το πρόσωπο του ανθρώπου.

Β. Ν. Τατάκη *Η πορεία του ανθρώπου* Οι εκδόσεις των φίλων (2η έκδοση), Αθήνα 1984, σελ. 51-52

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

α. Πρώτο κείμενο: «Αλίμονο στις κοινωνίες...και την καταρώνται». Σ' αυτή την αρχή του κειμένου παρουσιάζεται κάποια αντίθεση. Σε ποιο σημείο γίνεται η σύνθεση της; Η ανάπτυξη της παραγράφου εναρμονίζεται μ' αυτή τη σύνθεση και γιατί;

β. Δεύτερο κείμενο: «Ως προς την ευθύνη...τους ώριμους». Η ανάπτυξη αυτής της θεματικής περιόδου γίνεται με έμμεσο τρόπο. Προσπαθήστε να το δείξετε και να εντοπίσετε το σημείο όπου επικεντρώνεται η έμμεση απόδειξη.

γ. μεταβολή, επιδίωξη: Να βρεθούν συνώνυμα και αντώνυμα των εννοιών.